

З. Гончарова

Z. Goncharova

ЯКІСНИЙ РІВЕНЬ ЖИТТЯ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ЯК ЗАПОРУКА СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

QUALITATIVE LEVEL OF RURAL POPULATION LIFE AS A PREREQUISITE FOR SUSTAINABLE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS

У статті проаналізовано сучасний стан сільських територій. Досліджено економічні та соціальні особливості й проблеми розвитку сільських територій. З'ясовано, що процес зникнення сіл продовжується, що пов'язано з відсутністю у сільського населення мотивації до праці, занепадом соціальної інфраструктури села, безробіттям, бідністю, трудовою міграцією, поглибленням демографічної кризи. Визначено основні причини деградації сільських територій. З'ясовано, що на сьогодні існує низка нормативно-законодавчих актів, які спрямовані на розвиток сільських територій шляхом розвитку аграрної сфери, але при цьому нерозвиненими залишаються несільськогосподарські види діяльності. За результатами реалізації державних програм розвитку українського села встановлено, що очікувані результати не забезпечили комплексного підходу до проблем аграрного сектору. Не досягнуто збереження сільських населених пунктів і забезпечення їх об'єктами соціальної інфраструктури відповідно до соціальних стандартів та нормативів. Встановлено, що важливим аспектом, який впливає на сталий соціально-економічний розвиток сільських територій, є соціальна інфраструктура українського села і вирішення соціальних проблем сільського населення. Враховуючи зарубіжний досвід, запропоновано розробку стратегії сталого розвитку сільських територій залежно від регіональних особливостей, наявних ресурсів сільських територій, розвитку додаткових потенціальних несільськогосподарських видів діяльності.

Ключові слова: аграрний сектор, децентралізація, регіон, місцеве самоврядування, сільське господарство, сільське населення, сільські території, соціальна інфраструктура, стратегія.

Актуальність проблеми (постановка проблеми). Упродовж останніх років відбувається деградація українських сіл, і вони десятками щорічно зникають з карти України. Сучасний стан сільських територій характеризується зменшенням кількості об'єктів соціальної інфраструктури, зростанням безробіття, у зв'язку з чим відбувається вплив молоді до промислових центрів, а більшу частину сільського населення становить старше покоління і пенсіонери. Тому дослідження проблем сільських територій України є актуальним і особливої уваги набуває питання відродження українських сіл, розвитку всіх видів життєдіяльності мешканців сільських населених пунктів, забезпечення комплексного, багатофункціонального розвитку сільських територій та органів місцевого самоврядування.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій свідчить, що в умовах сучасного висококонкурентного зовнішнього середовища важливим є не тільки пошук нових напрямів відродження і розвитку сільських територій, адаптування практичного зарубіжного досвіду, а й забезпечення якісного рівня життя сільського населення в умовах нестабільної економічної ситуації.

Дослідження проблем функціонування та розвитку сільських територій відображені в роботах провідних вітчизняних і зарубіжних вчених та спеціалістів: О. Бородіної [4], В. Борщевського [2], О. Гафурова [1], К. Генрі [3], Т. Кравченко [5], В. Крупіна [2], І. Куліша [2], В. Куценко [6], М. Маліка [7], С. Марлоу [3], Дж. МакЕлві [3], Х. Притули [2], М. Талавирі [8] та багатьох інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на вивчення теоретичних та емпіричних доробок цих авторів, процес відмирання сіл продовжується, що пов'язано з наявністю таких проблем, як відсутність у сільського населення мотивації до праці, занепад соціальної інфраструктури села, безробіття, бідність, трудова міграція, поглиблення демографічної кризи. В умовах нестабільної економічної ситуації питання забезпечення якісного рівня життя сільського населення залишається дискусійним, а складність і багатогранність питання потребує подальшого дослідження з метою відродження українських сіл і формування стратегії сталого розвитку сільських територій.

Формулювання цілей статті. Головною метою цієї статті є дослідження соціально-економічних пріоритетів розвитку важливої частини народногосподарського комплексу країни – сільських територій в умовах сучасного висококонкурентного зовнішнього середовища.

Викладення основного матеріалу дослідження. Термін «село» являє собою найдавнішу назву поселень у слов'ян і як старослов'янське слово означає «населене місце, двори, будівлі», «поле, земля». В українській мові термін «село» походить від слова «селитись» (поселення) [11].

Село – це один із видів населених пунктів і, відповідно до системи адміністративно-територіального устрою України [13], є найменшою адміністративно-територіальною одиницею в Україні порівняно з селищем, містом, районом, районом у місті, областю.

Відзначимо, що в країнах світу існують різноманітні нормативи розподілу населених пунктів. Наприклад, в Україні та в ряді інших країн зачислення якогось населеного пункту до розряду сіл чи міст відбувається з урахуванням частки людей, зайнятих у сільському господарстві [11]. Однак слід зазначити, що, хоча й сільська місцевість характеризується переважно сільськогосподарськими землями, це не обов'язково означає, що жителі сільських місцевостей пов'язані з сільським господарством. Наприклад, чимала частина сільського населення розвинених країн працює у вторинному і третинному секторах економіки [10].

У більшості країн найбільш поширеним є розподіл за загальною кількістю населення.

На сьогодні серед українських сіл виділяють такі, як [11, 12, 23]:

- найбільше за площею село в Україні – Космач (Косівський район) – 84,309 км²;

- найбільше село України за кількістю населення – Костянтинівка Запорізької області, яке відноситься до так званих сіл-гігантів (села з населенням понад 5 тис. осіб).

Необхідно відзначити, що за переписом 2001 р. [23] у більшості областей України (крім Волинської, Донецької, Житомирської, Полтавської, Сумської, Тернопільської, Чернігівської тощо) налічувалось 88 сіл з населенням понад 5 тис. осіб, у яких проживало 561,9 тис. осіб, або 3,54 % сільського населення. Лідерами за кількістю сіл-гігантів стали чотири області України (Одеська область – 16 од., Закарпатська область – 15 од., Чернівецька область – 8 од., Запорізька область – 7 од.), на території яких знаходилося 52 % таких сіл (46 з 88 од.) [23].

стежачи за динамікою кількості сільських населених пунктів останніх років (рис. 1), за даними Державної служби статистики України, можна сказати, що в країні відбувається процес обезлюднення сільської місцевості, зняття з обліку незаселених поселень і, як наслідок, деградація сільських поселень (територій). Так, наприклад, на 01.01.1991 р. в Україні було 28 845 сіл, на 05.12.2001 р. – 28 651 село, 01.01.2011 р. – 28 457 сіл, 01.01.2017 р. – 28 377 сіл [19]. У зв'язку з міграцією та демографічною кризою сільське населення України зменшилося, і станом на 2005 р. в Україні було 227 сіл, в яких ніхто не жив. Станом на 2008 р. зникла майже десята частина сільських поселень в Україні, за 2008 – 2011 рр. кількість населених пунктів зменшилась на 54 одиниці, а кількість сільського населення в Україні – на 531,7 тис. осіб [11, 21]. За період 2008 – 2014 рр. кількість сільських населених пунктів зменшилась на 116 одиниць, тобто щорічно в Україні зникало в середньому 17 населених пунктів, а чисельність сільського населення – на 1,4 млн. осіб [22].

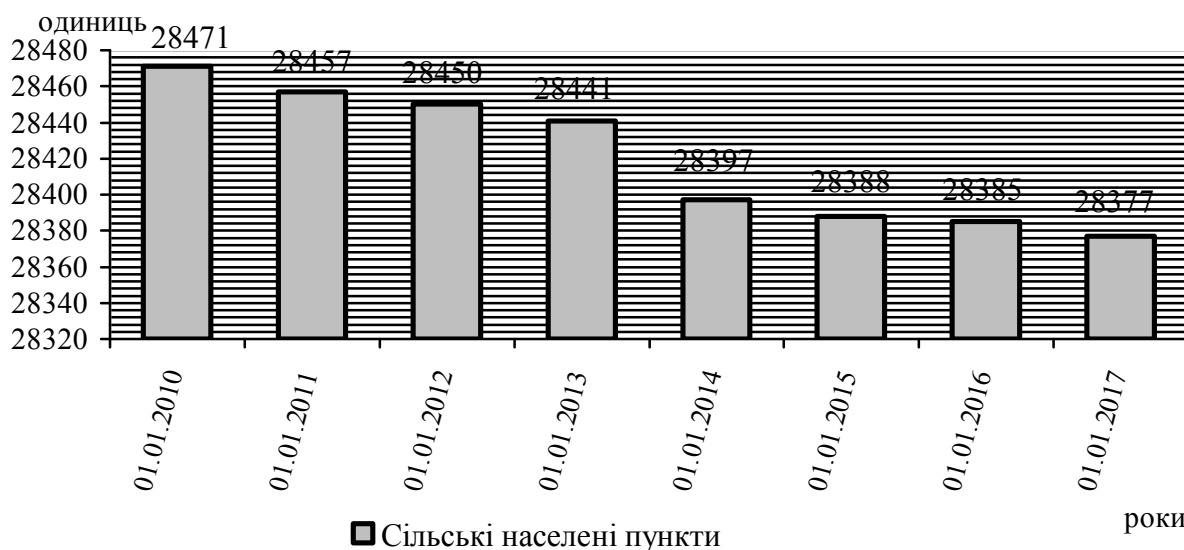

Рис. 1. Кількість сільських населених пунктів в Україні*

*Джерело: розроблено автором на основі даних [19].

За даними Державної служби статистики України [20], структура населення України (рис. 2) на 01.01.2016 р. представлена міським населенням (29,4 млн. осіб) та сільським (13,2 млн. осіб). Аналіз структури населення свідчить, що темпи його природного скорочення на селі значно вищі, ніж міського та середнього по Україні. Відзначимо, що за період 01.01.2010 – 01.01.2016 рр. питома вага сільського населення коливається в межах 31,7–31,1 % від усього населення України.

З кожним роком зростає кількість населених пунктів, в яких взагалі немає молоді та дітей. Наприклад, за даними 2005 р., в кожному п'ятому українському селі немає дітей до 6 років [21].

У більшості українських сіл спостерігається ситуація, коли молоді нема де не тільки працювати, відпочивати, а й можливості створити (забезпечити) належні умови життя, бо спостерігається відсутність і/або недосконалість:

- суб'єктів господарської діяльності. Наприклад, фермерство – це важка праця, яка вимагає багато часу, а для отримання прибутку потребує наявності фінансових можливостей і застосування сучасного обладнання для виробництва, достатньої мотивації до праці;

- розвинутої інфраструктури (соціально-культурної, інженерної, транспортної тощо). Наприклад, в більшості сіл відсутнє газо-, водопостачання, медичне забезпечення, транспортне сполучення та інфраструктура. Соціальна інфраструктура (клуби, бібліотеки, палаци культури, стадіони, спортивні майданчики, школи) потребує ремонту, зруйнована або продана.

Відзначимо, що термін «село» часто вживають у розмовній мові також для позначення невеликих або середніх містечок з метою привернення уваги до їх малого розміру, відсутності інфраструктури [11].

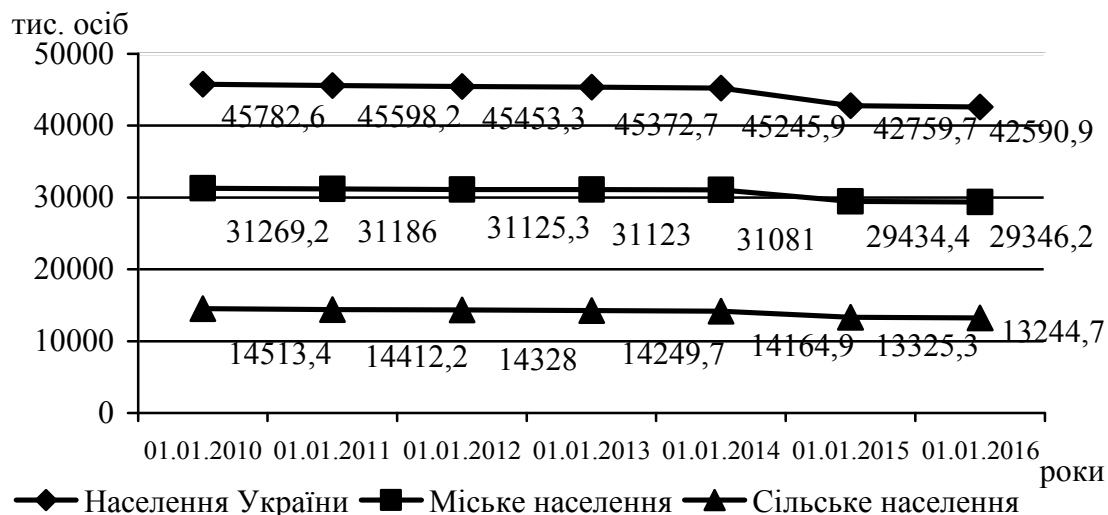

Рис. 2. Населення України*

*Джерело: розроблено автором на основі даних [20].

Окрім вищезазначеного (сукупності соціальних і економічних факторів), нерозвинутість і відсутність у більшості сіл саме соціально-культурної інфраструктури обумовлює занепад села. Це пов'язано з тим, що держава не створила належних умов для сталого розвитку сільських населених пунктів, ліквідувавши радянську колгоспно-радгоспну систему, де сільське населення було єдиним колективом, який мав свій спосіб життя, свою культуру, традиції, мотивацію до праці і досягнень певних результатів. В сучасних умовах частина сільської молоді, яка має можливість отримати базову освіту, має особисту мотивацію та фінансові ресурси, прагне отримати професію і залишитися в міських поселеннях, бо не бачить перспектив на сільських територіях. Досить часто рушійною силою для цієї молоді є саме підтримка і бажання батьків найкращого майбутнього для своїх дітей (майбутнє, яке, як правило, не завжди повинно бути пов'язано з фізичною працею на землі). Інша частина сільської молоді (іноді найбільша і/або основна) є неосвіченою, малокультурною, залишається в селі і поповнює групу малозабезпеченого населення, а без наявності відповідних умов для життя, відсутності робочих місць веде антисоціальний спосіб життя.

Таким чином, у сільській місцевості заздалегідь формується бідна верства населення країни, і тому досить часто спостерігається негативне ставлення міського населення до сільського.

Отже, можна визначити, що основними причинами деградації сільських територій та зниження життєвого рівня сільського населення є [11]:

- низький рівень дохідності сільськогосподарського виробництва, тобто зниження реальних доходів сільського населення, які не забезпечують відтворення робочої сили, зростання продуктивності праці;
- низький рівень розвитку та переважно монофункціональність аграрного сектору;
- відсутність достатньої фінансової підтримки дрібних сільськогосподарських товаровиробників;
- обмеженість фінансових ресурсів місцевих бюджетів;
- адміністративні перешкоди в залученні інвестицій;
- відсутність і зменшення кількості об'єктів соціальної інфраструктури села і, як наслідок, незадовільне забезпечення соціальними послугами, низький рівень надання медичних послуг.

Відзначимо, що на сьогодні першим і єдиним актом, який визначає реальні заходи щодо соціального розвитку села, є Закон України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» [14]. Закон визначає умови, зміст і межі пріоритетності розвитку соціальної сфери села та агропромислового комплексу в структурі народного господарства, сприяє соціальній захищеності сільського населення.

Відповідно до цього закону: «Пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу об'єктивно впливає з виняткової значущості та незамінності вироблюваної продукції сільського господарства у життєдіяльності людини і суспільства, з потреби відродження селянства як господаря землі, носія моралі та національної культури. Високий рівень соціально-економічного розвитку села є основною умовою продовольчого та сировинного забезпечення країни, її економічної незалежності» [14].

Однак слід зауважити, що, незважаючи на встановлення низки різнопланових пільг і преференцій для сільських жителів та аграрного сектору, реалізація закону на практиці, на думку експертів [9], зводиться, насамперед, до запровадження таких пільг, які не становлять якусь певну систему і не є частиною цілісної державної політики.

Варто також відзначити, що у 2007 р. було затверджено «Державну цільову програму розвитку українського села на період до 2015 року», основною метою якої є забезпечення життєздатності сільського господарства, його конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринку, гарантування продовольчої безпеки країни, збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності [15].

Згідно з прогнозними обсягами загальний бюджет Державної цільової програми становить 128,2 млрд. грн., у тому числі кошти державного бюджету – 120,7 млрд. грн., місцевого бюджету – 11,2 млн. грн., з інших джерел – 7,4 млрд. гривень.

Асигнування спрямовувалися на [21]: розвиток підприємництва, мережі сільських автомобільних доріг, житлового будівництва і комунального господарства, освіти, медичного обслуговування у сільській місцевості, фізичної культури і спорту серед сільського населення та поліпшення інженерної інфраструктури.

Упродовж реалізації Державної цільової програми за 2008 – 2014 рр. [21] в аграрному секторі спостерігалися окремі тенденції до зростання, зокрема, валової продукції сільського господарства, надходжень до зведеного бюджету України від сплати податків і зборів та обсягу залучених інвестицій. Проте реалізовані заходи Програми не забезпечили комплексного підходу до проблем сектору, внаслідок чого не вирішені питання удосконалення інфраструктури аграрного сектору, забезпечення агропідприємств сільськогосподарською технікою.

Також за результатами проведеного аудиту [21, 22] за 2008 – 2014 рр. соціальні проблеми для села залишаються найгострішими, незважаючи на реалізацію низки завдань і заходів. Так, наприклад, у рамках Програми було реалізовано регіональні програми підтримки індивідуального житлового будівництва «Власний дім», програми «Шкільний автобус» (регулярне безоплатне підвезення до місць навчання і додому дітей шкільного віку і педагогічних працівників у сільській місцевості) тощо.

У 2012 р. проведено паспортизацію сільських населених пунктів з метою впровадження соціальних стандартів у сільській місцевості. Згідно з паспортизацією сільських населених пунктів [21, 22] у 15,5 % сільських домогосподарств житлові будинки збудовані ще до 1943 р., у 46,1 % – у 1944 – 1970 рр., у 33,8 % – у 1971 – 2007 рр. При цьому житло, обладнане водопроводом, становить 30,3 %, каналізацією – 26,4 %, що свідчить про відсутність у сільській місцевості відповідних об'єктів соціальної інфраструктури.

За 2008 – 2014 рр. [21, 22] кількість загальноосвітніх навчальних закладів у сільській місцевості зменшилася на 1816 од. (з 13707 од. у 2008 р. до 11891 од. у 2014 р.), тобто на 2,4 сільських населених пунктів припадає один загальноосвітній навчальний заклад. Кількість лікарняних закладів у сільській місцевості з 2008 р. зменшилась у шість разів, фельдшерсько-акушерських пунктів – з 15101 до 13295 од., тобто на 1806 одиниць. На 1,5 тис. од. зменшилася і кількість сільських об'єктів культурного призначення: у 2014 р. налічувалося 13,5 тис. таких об'єктів, тобто частка сіл, що мають заклади культури, становить 54 % [21, 22].

Встановлено [21, 22], що за період дії Державної програми кількість зайнятого сільського населення зменшилась на 1263,1 тис. осіб (2008 р. – 6555,5 тис. осіб, 2014 – 5292,4 тис. осіб). При цьому кількість безробітного сільського населення збільшилась на 160,6 тис. осіб (2008 р. – 397,6 тис. осіб, 2014 – 558,2 тис. осіб). Рівень середньомісячної заробітної плати працівників сільського господарства і надалі залишається одним із найменших серед галузей економіки.

Таким чином, за результатами проведеного аудиту [21, 22] встановлено, що очікувані результати соціального розвитку села від виконання Державної цільової програми не досягнуті. Збереження сільських населених пунктів і забезпечення їх об'єктами соціальної інфраструктури відповідно до визначених соціальних стандартів та нормативів не досягнуто. Зростає безробіття, рівень середньомісячної заробітної плати працівників сільського господарства і надалі залишається одним із найменших серед галузей економіки. При загальному зростанні обсягів виробництва та експорту сільськогосподарської продукції, продовольчих товарів, обсягів інвестицій в аграрний сектор занепад соціальної сфери села, як і самого села, продовжується [21, 22].

На сьогодні існує велика кількість нормативно-законодавчих актів [14–17], які спрямовані, в першу чергу, на розвиток сільських територій шляхом розвитку аграрної сфери (рис. 3), при цьому нерозвиненими залишаються несільськогосподарські види діяльності.

Слід зазначити, що в багатьох країнах Європи розвиток сільських територій став складовою частиною державних стратегій регіонального розвитку, стратегій розвитку окремих регіонів. Таким чином, політика розвитку міст поширюється на території за їх межами, тобто на сільські території, за рахунок чого можна досягти збалансованого розвитку всіх територій.

Таким чином, враховуючи індивідуальні особливості сільських територій, не може існувати єдиної моделі розвитку українського села для всіх сільських населених пунктів. Отже, необхідно сформулювати стратегії сталого розвитку сільських територій залежно від регіональних особливостей, наявних ресурсів сільських територій (економічних, кліматичних, природних, людських тощо) та розвитку додаткових потенціальних напрямків (несільськогосподарських видів діяльності).

Так, наприклад, у країнах Європейського Союзу досить розвинений напрям – сільський зелений туризм для багатьох європейців, які бажають втекти на кілька днів від міської метушні, транспортних заторів, насолодитися тишею, свіжим повітрям та дивовижними краєвидами. Відзначимо, що на початку ХХІ ст. динамічно розвивається індустрія сільського туризму і стає сектором світового туристичного господарства з надання агротуристичних послуг.

Саме розвиток сільського зеленого туризму в західних областях України (Карпатський регіон) став одним із напрямів не тільки збереження багатой культурної спадщини села, але й його відродження, розвитку шляхом побудови і розташування садиб для сільського туризму. Слід зазначити, що для розвитку такого бізнесу селяни мали підтримку органів місцевого самоврядування і отримували від західних донорів гранти. В інших областях України сільським зеленим туризмом якщо і займаються, то він знаходиться в тіні.

Відзначимо, що, підтримуючи думку багатьох експертів [6, 7, 9], для відродження села необхідно, перш за все, сформулювати відповідального господаря на селі, тобто реформа, що реалізується, повинна бути спрямована на благополуччя сільського мешканця, на створення таких умов життя сільського населення, які будуть відповідати сучасним вимогам інформаційного суспільства та за якістю будуть наближені до міських.

Запорукою соціально-економічного розвитку сільської території є повноцінне й ефективне місцеве самоврядування, яке самостійно вирішує питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. На сьогодні, у рамках проведення децентралізації в Україні, села можуть мати індивідуальні адміністрації – сільські ради, або спільне управління – об'єднання двох або більше сіл [11].

В умовах політики децентралізації, коли передбачається, що територіальна громада сама планує і реалізує стратегію свого розвитку, дуже важливо приділити особливу увагу інформуванню, роз'ясненню населенню щодо незацікавленості та дезінформованості населення у розвитку села, під-

вищення престижності сільського здорового образу життя, привабливості сільськогосподарської праці чи інших несільськогосподарських видів діяльності тощо.

Рис. 3. Структура напрямів і завдань «Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року»*

*Джерело: [22].

Висновки. Виходячи з вищенаведеного, враховуючи нестабільну соціально-економічну ситуацію, можна зробити загальний висновок про те, що проблема відродження і розвитку сільських територій для нашої країни є актуальною.

Впродовж останніх років одним із стратегічних завдань державної політики при реалізації Державних програм є розвиток сільського господарства, сільських територій, що сприяє розвитку інших галузей і відіграє особливу роль в соціально-економічному розвитку регіонів і країни в цілому. Проте реалізація низки заходів Державних програм не сприяла забезпеченню комплексного, багатофункціонального розвитку сільських територій. У рамках проведення децентралізації пріоритетним напрямом розвитку держави має стати розвиток усіх аспектів життєдіяльності українського села, а в першу чергу – підвищення рівня життя сільського населення і вирішення його соціальних проблем, що буде сприяти сталому соціально-економічному розвитку сільських територій.

Список використаної літератури

1. Гафурова О. В. Соціальний розвиток села в Україні: теорія та практика правового регулювання: [монографія]; за заг. ред. В. М. Єрмоленка. Київ: Ірідіум, 2014. 480 с.
2. Розвиток сільських територій в системі євроінтеграційних пріоритетів України: [монографія]; наук. ред. В. В. Борщевський; НАН України. Ін-т регіональних досліджень. Львів, 2012. 216 с.
3. Marlow S., Henry C., McElwee G. Exploring rural enterprises: new perspectives on research, policy & practice. Emerald Group Publishing, 2014. 280 p. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=vGvMBAQAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
4. Бородіна О. М., Прокопа І. В. Село і селянство на роздоріжжі можливостей і перехресті надій. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 2. С. 132–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2016_2_10
5. Кравченко Т. А. Розвиток села за допомогою сільських громад: новації суспільної політики в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2015. № 1 (47). URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2015-1/doc/2/02.pdf>
6. Куценко В. І. Соціальний вектор розвитку українського села: стан, проблеми та шляхи їх подолання. *Економіка України*. 2014. № 3 (628). С. 83–93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2014_3_8
7. Малік М. Й. Підприємництво і розвиток сільських територій. *Економіка АПК*. 2016. № 6. С. 97–103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2016_6_12
8. Талавиря М. П. Розвиток сільських територій на засадах сталості. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Вип. 1 (47), т. 2. С. 146–150.
9. Абрам'юк І. Чи є розвиток українського села справжнім пріоритетом державної політики? *Інститут громадянського суспільства*. 2012. URL: <http://old.csi.org.ua/?p=2264>
10. Сільська місцевість. *Вікіпедія – вільна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Сільська_місцевість
11. Село. *Вікіпедія – вільна енциклопедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Село>
12. Найбільше село в Україні. *Довідник цікавих фактів та корисних знань*. URL: <http://dovidka.biz.ua/naybilshe-selo-v-ukrayini/>
13. Конституція України: Закон Верховної Ради України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Офіційний сайт Верховної Ради України «Законодавство України»*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>
14. Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві: Закон Верховної Ради УРСР від 17.10.1990 № 400-ХІІ. *Офіційний сайт Верховної Ради України «Законодавство України»*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/400-12>
15. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року: постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158. *Офіційний сайт Верховної Ради України «Законодавство України»*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-п>
16. Концепція розвитку сільських територій: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 р. № 995-р. *Офіційний сайт Верховної Ради України «Законодавство України»*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-р#n8>
17. Концепція Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2010 р. № 121-р. *Офіційний сайт Верховної Ради України «Законодавство України»*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/121-2010-п>
18. Адміністративно-територіальний устрій України. Управління по зв'язках з місцевими органами влади та органами місцевого самоврядування Апарату Верховної Ради України. *Сайт Верховної Ради України*. URL: <http://static.rada.gov.ua/zakon/new/ADM/d01.rtf>
19. Кількість адміністративно-територіальних одиниць. *Державна статистика України*. 2017. URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html
20. Сільське господарство України за 2015 рік: стат. зб. *Державна служба статистики України*. 2016. С. 29. URL: www.ukrstat.gov.ua
21. Про результати аудиту виконання заходів Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року. Київ: Рахункова палата України, 2013. – 31 с.
22. Про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, спрямованих на виконання Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року. Київ: Рахункова палата України, 2015. 39 с.
23. Села-гіганти. *Сайт livejournal*. URL: <http://pollotenchegg.livejournal.com/154463.html>

References

1. Hafurova, O. V. (2014) Sotsial'nyy rozvytok sela v Ukrayini: teoriya ta praktyka pravovoho rehulyuvannya: [monohrafiya]. Za zah. red. V.M. Yermolenka. Kyiv: Iridium, 480 s.
2. Rozvytok sil'skykh terytoriy v systemi yevrointehratsiynykh priorytetiv Ukrayiny: [monohrafiya] (2012). Nauk. red. V. V. Borshchev's'kyu; NAN Ukrayiny. In-t rehional'nykh doslidzhen'. L'viv, 216 s.

3. Marlow, S., Henry, C., McElwee, G. (2014) Exploring rural enterprises: new perspectives on research, policy & practice. Emerald Group Publishing, 280 p. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=vqBmBAAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
4. Borodina, O. M., Prokopa, I. V. (2016) Selo i selyanstvo na rozdorizhzhii mozhlyvostey i perekhresti nadiy. *Ekonomika i prohnozuvannya*, No. 2, s. 132–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2016_2_10
5. Kravchenko, T. A. (2015) Rozvytok sela za dopomohoyu sil's'kykh hromad: novatsiyi suspil'noyi polityky v Ukraini. *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya*, No. 1 (47). URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2015-1/doc/2/02.pdf>
6. Kutsenko, V. I. (2014) Sotsial'nyy vektor rozvytku ukrayins'koho sela: stan, problemy ta shlyakhy yikh podolannya. *Ekonomika Ukrainy*, No. 3 (628), s. 83–93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2014_3_8
7. Malik, M. Y. (2016) Pidpryyemnytstvo i rozvytok sil's'kykh terytoriy. *Ekonomika APK*, No. 6, s. 97–103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2016_6_12
8. Talavyrya, M. P. Rozvytok sil's'kykh terytoriy na zasadakh stalosti. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu*, Vyp. 1 (47), T. 2, s. 146–150.
9. Abram'yuk, I. (2012) Chy ye rozvytok ukrayins'koho sela spravzhnim priorytetom derzhavnoyi polityky? *Institut hromadyans'koho suspil'stva*. URL: <http://old.csi.org.ua/?p=2264>
10. Sil's'ka mistsevist'. *Vikipediya – vil'na entsyklopediya*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Сільська_місцевість
11. Selo. *Vikipediya – vil'na entsyklopediya*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Село>
12. Naybil'she selo v Ukraini. *Dovidnyk tsikavykh faktiv ta korysnykh znan'*. URL: <http://dovidka.biz.ua/naybilshe-selo-v-ukrayini/>
13. Konstytutsiya Ukrainy. Zakon Verkhovnoyi Rady Ukrainy vid 28.06.1996 No. 254k/96-VR. *Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrainy «Zakonodavstvo Ukrainy»*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>
14. Pro priorytetnist' sotsial'noho rozvytku sela ta ahropromyslovoho kompleksu v narodnomu hospodarstvi. Zakon Verkhovnoyi Rady URSR vid 17.10.1990 No. 400-XII. *Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrainy «Zakonodavstvo Ukrainy»*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/400-12>
15. Derzhavna tsil'ova prohrama rozvytku ukrayins'koho sela na period do 2015 roku. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 19 veresnya 2007 r. No. 1158. *Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrainy «Zakonodavstvo Ukrainy»*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-п>
16. Kontseptsiya rozvytku sil's'kykh terytoriy. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 veresnya 2015 r. No. 995-r. *Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrainy «Zakonodavstvo Ukrainy»*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-п#n8>
17. Kontseptsiya Derzhavnoyi tsil'ovoyi prohramy staloho rozvytku sil's'kykh terytoriy na period do 2020 roku. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 lyutoho 2010 r. No. 121-r. *Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrainy «Zakonodavstvo Ukrainy»*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/121-2010-п>
18. Administratyvno-terytorial'nyy ustriy Ukrainy. Upravlinnya po zv'yazkakh z mistsevymy orhanamy vlady ta orhanamy mistsevoho samovryaduvannya Aparatu Verkhovnoyi Rady Ukrainy. *Sayt Verkhovnoyi Rady Ukrainy*. URL: <http://static.rada.gov.ua/zakon/new/ADM/d01.rtf>
19. Kil'kist' administratyvno-terytorial'nykh odynyts' (2017). *Derzhavna statystyka Ukrainy*. URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html
20. Sil's'ke hospodarstvo Ukrainy za 2015 rik (2016). Statystychnyy zbirnyk. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*, s. 29. URL: www.ukrstat.gov.ua
21. Pro rezul'taty audytu vykonannya zakhodiv Derzhavnoyi tsil'ovoyi prohramy rozvytku ukrayins'koho sela na period do 2015 roku (2013). Kyiv: Rakhunkova palata Ukrainy, 31 s.
22. Pro rezul'taty audytu efektyvnosti vykorystannya koshtiv derzhavnoho byudzhetu, spryamovanykh na vykonannya Derzhavnoyi tsil'ovoyi prohramy rozvytku ukrayins'koho sela na period do 2015 roku (2015). Kyiv: Rakhunkova palata Ukrainy, 39 s.
23. Sela-hihanty. *Sayt livejournal*. URL: <http://pollotenchegg.livejournal.com/154463.htm>

Z. Goncharova

**QUALITATIVE LEVEL OF RURAL POPULATION LIFE AS A PREREQUISITE
FOR SUSTAINABLE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS**

During last years the degradation of Ukrainian villages has occurred, and they disappear every ten years from the map of Ukraine. The current state of rural areas is characterized by a decrease in the number of social infrastructure facilities, an increase in unemployment, which leads to the outflow of young people to industrial centers, and the greater part of rural population is the older generation and pensioners. Therefore, the study of problems in rural areas of Ukraine is relevant and special attention is drawn to the

issue of the revival of Ukrainian villages. The aim of this article is to study socioeconomic priorities for the development of an important part of national economy of the country – rural areas in the conditions of a modern highly competitive external environment.

Underdevelopment and the lack of socio-cultural infrastructure in most villages are causes for the decline of the village. This is due to the fact that the state did not create the proper conditions for permanent development of rural settlements, eliminating Soviet collective-farm system, where rural population was a single collective that had its own way of life, culture, traditions, motivation for work and achievements of certain results. In rural areas, a poor stratum of the population of the country is formed beforehand, and therefore urban population's negative attitude towards rural population is often observed. Thus, the process of the disappearance of villages continues, which is due to the lack of motivation for rural population to work, the decline of social infrastructure of the village, unemployment, poverty, labor migration, deepening of demographic crisis.

Today, there are a number of normative and legislative acts that are aimed at the development of rural areas through the development of agricultural sector, but non-agricultural activities remain undeveloped. Based on the results of implementation of state programs for the development of Ukrainian villages it is established that expected results have not provided a comprehensive approach to the problems of agricultural sector. The preservation of rural areas and the provision of social infrastructure according to social standards and norms have not been achieved. Within the framework of decentralization, the development of all aspects of the life of Ukrainian village should become a priority for the development of the state.

Keywords: *agricultural sector, decentralization, region, local government, agriculture, rural population, rural areas, social infrastructure, strategy.*